Ռ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 586 — ՇԱԲԱԹ 14 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1885 (Ն. Տ.) 26 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1885 — 19 ՊԷՊԻ ԻՒԼԻՍԻ, 1303

40 ՓԱՐԱ

ՆԱՄԱԿԱԳԻՐ ՈՐ ԵՒ ԻՆՉ ԳՐՈՒԹԻՒՆ ՊԷՏՔ Է ՈՒՂՂՎԻ
ԱՌ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒԵԼՔ ՕՐԱԳՐԻ
Գալաթիա, Նորատունկեան-խան

Direction du journal AREVELK
Noradounghian Han, Galata
CONSTANTINOPLE

les annonces sont reçues à l'EASTERN AGENCY
Karakeuy, Déirmén han

ԱՐԵՒԵԼՔ

ՕՐԱԳԻՐ

ԳԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

40 ՓԱՐԱ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պոլսոյ համար Տարեկան դահեկան արժէք	200
» » Վեցամսեայ » »	100
» » Եռամսեայ » »	50
Գաւառաց » եւ տեղական թղթատարով տարեկան » »	240
Գաւառաց համար եւ տեղական թղթատարով վեցամսեայ » »	126
Օտար երկիրներ, տարեկան ֆրանկ	50
» » վեցամսեայ »	28

Գներս զրկուած լրագրաց ճանրեւ ծախքը Տնօրէնութեան վրայ է։ Խմբագրութեանս զրկուած նամակ կամ գրութիւն են չարձրի։

ԾԱՆՈՒՑՄԱՆԵՔ ԿԸՆԴՈՒՆՈՒԻՆ
ԻՍԳԸՐՆ ԷՃԷՆՍԻ
Գոր-մահալլեսի Յուռէ, Գալա-տէպ, Տէյրմէն-խան

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱԶԴ

Այժմէն կը ծանուցուի, յառաջիկայ Յունուարին բաժանորդագրութեանց մի կարեւոր մասին պայմանաժամը լրանալուն պատճառաւ, թէ Մեծապրպոյ Բաժանորդը պարտին փութալ բաժանորդագրիները մեզ հասցնելու։ Կը յիշեցնենք նաեւ թէ պիտի դադրի այն թերթերու առաքումն, որոց բաժանորդագինը չեն վճարուիր անմիջապէս։

Կ. ՊՈԼԻՍ
ՈՒՐԲԱԹ, 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ ԱՐԴԻ ԳՈՐԾԵՆՔ

Փառք Ցեառն։ Կաթողիկոսական և Պատրիարքական ընտրութեանց խնդիրներն, որոնք ազգն երեք տարիներէ հետէ կը տագնապէր, վերջ գտան։ Շատ կիրքեր յուզեցին այս խնդիրը։ Հար ժամանակաւոր ըրին ազգն և ազգային մարմիններն։ արդեւք ետան հանդարտ գործունէութեան, ուրոյ միայն ազգին ներքին վէրքերը կրնան դարմնուիլ, և մուսացութեան տուին իրական պէտքեր։

Ազգային ժողովոյն վերջին որոշումն, որով փակեց այս ընտրական գործոյթեանց երկարապատում գլուխն, եղաւ խնայեցն որոշում մը։ Թէեւ նոյն ցանկին լուսագրոյն ընտրելիներն վիճակեցաւ Երուսաղէմի Աթոռոյ։ Բայց եթէ Երուսաղէմի մեծ պէտքը լցաւ, Կ. Պոլիս թափուր չմոռուեցաւ։ Ամեն Տ. Յարութիւն Պատրիարք բանական ժամանակի մը համար է և կը մնայ Կ. Պոլսոյ Պատրիարք։ Պիտի կրնայ արդիւնաւորապէս գործել իբրեւ Կ. Պոլսոյ Պատրիարք։ Իբրեւ ընտրեալ Պատրիարք Երուսաղեմայ, անչուշտ մասնաւոր հոգածութեան մը առարկայ պիտի ընէ Ս. Յակոբայ Աթոռին գաւառի վիճակը։ Բայց մինչեւ որ պարագայք չներեն, մինչեւ որ Ազգ. Ժողովն յատուկ որոշում մը չտայ, Ն. Սրբազնութիւն չպիտի կրնայ վերմնայէս և պաշտօնապէս ստանձնել Երուսաղեմի Պատրիարքութիւնը։

Շնորհիւ այս կարգադրութեան, միջոց ունինք արդ, ընտրական խնդիրներէ ու գործողութիւններէ զերծ, զբաղելու ազգին ինչ ինչ իրական պէտքերովն։ Առանց անդր քան զսային կարեւորութիւն և ազդեցութիւն վերագրելու մեր ազգային պաշտօնական մարմնոց գործունէութեան, որ իրապէս յոյժ սահմանափակ է, անհնար է սակայն չմերձենել թէ կան մի կարգ ազգային պէտքեր, որոց գոհացումը տալու համար չենք կրնար ոչ քաղաքական իշխանութեան նպաստ, ոչ ալ ժամանակին տակաւ բարւոքիչ — և տակաւ խանգարիչ — ընթացքին ապաւէն։ Նոյն քան զամենայն, ունինք մեր ազգային վարժարանաց բարւոքման խնդիրը։ Ցխուր ճշմարտութիւն մէ թէ Սահմանադրութեան հաստատումէն ի վեր, Ազգային ժողովն իրական բան մը չէ կրցած ընել այս ուղղութեամբ։ Ընդհանրապէս, ժամանակ իսկ չէ գտած զբաղելու այնպիսի երկրորդական խնդրով մը, երբ Պատրիարքական և Վարչական փոփոխմանց և նորոգ ընտրութեանց ուշադրաժամանց անհանապէս կարեւորագոյն խնդիրներ տարիներով զբաղեցուցած են զինք։ Մէջ նուազ տխուր ճշմարտութիւն մէ նաեւ թէ, գործադիր իշխանութիւնն եւս, անմիջական գործողութեան արտօնութեամբն հանդերձ զոր կը վայելէ, չէ կրցած, «տակաւ» Վարչութեանց օրով, «ոչ ալ «զօրաւոր» Վարչութեանց օրով, բան մ'ընել մուսանելու համար մեր դպրոցական դրութեան մէջ ինչ ինչ բարւոքումներ, որոց պէտքն ի վաղուց ճանչուած է։ Խնդիր մ'է այս զոր արդ կ'արժէ լրջօրէն նկատել։ Մեծ մրցում մը կայ արեւելեան ժողովրդոց մէջ։ Մեծագոյն մրցում մը ի մասոյ պիտի սկսի արեւելեան և արեւմտեան ժողովրդոց միջեւ, երբ Կ. Պոլիս երկաթուղով կապուի ուղղապէս եւրոպական երկրաց հետ։ Կրթութեան խնդիրը վերացական բան մը չէ այլ եւս, որով մեր պարապոյ ժամերու մէջ կարենանք զբաղիլ։ Հայն խնդիր մը դարձած է այն։ Ի մեր նոր սերնդեան անտեսական վիճակը սերտ առնչութիւն պիտի ունենայ իրեն տրուած կրթութեան տեսակին, քանակին և ընդհանուր ուղղութեանն հետ։ Այս ճշմարտութիւններն հասկցող մարդիկ են ի գլուխ մեր ազգի Վարչութեան։ Բայց կը տեսնենք գժբաղդաբար թէ տակաւին Բաղաքական ժողովը չկրցաւ ապահովել Կեդրոնական-Վարժարանին բացումը։ Դիտենք թէ դժուարութիւնը երկուսաւոր ծագած են, և տրամագիր չենք այժմ քննել թէ ո՞ր կողմը, — Վարչութիւնը թէ Ներքսէ Վարժապետեան Ուսումնարանի Ընկերութիւնն, — բաւական մ'ունի պատասխանատուութեան։ Կը հաստատենք իրողութիւնն, որ ամեն ուրեք տխուր տպաւորութիւն կ'ընէ։ Բայց եթէ Կեդրոնական Վարժարանին յուսուար Վիս բացումը վերջնապէս որոշուած չէ դեռ, Կ. Պոլսոյ թմաղին 40 ի չափ վարժարանաց աւելի արդիւնաւոր վիճակի մը մէջ գրուելուն համար ալ բնաւ ո՛և է տխրութիւն գործադրուած չենք տեսներ Վարչութեան մը օրով, որ ձեռնհասութիւնն ու բարեւարութիւնն ամեն տարակոյսէ վեր են, և որ գործունէութիւնն ուրիշ նկատմամբ ընդհանուր գոհունակութիւն պատճառած է։

* * *

Բայց դրամ պէտք է Վարչութեան գործեր կարենալու համար։ Պատրիարքարանի Մեսուրն հանդարտ անօթ անձկութեանը մէջ կը մնայ ցարդ։ Ազգին պաշտօնի համար, պէտք է զգուշանալ այն անձկութեան հետեւանքները նկարագրելէ։ Նոր անձկութիւն վանդը մը սպառնայ մինչեւ իսկ Ազգ. Հիւանդանոցին, զի Պատրիարքարանն, ի հարկէ ստիպեալ իւր պէտքից գործածելով ճշակուածքանց և անցագրատան հասոյթներն, որք յատկացեալ են Հիւանդանոցին, ոչդրակի պատճառ կուտայ դարեգործ և արդիւնաւոր հոգածութեան մը հրաժարման։ Բայց Պատրիարքարանն ալ ուրիշ աղբերէ ունեցած առնելիքները չի կրնար գանձել։ Ազգային Տուրքն կը պահանջէ, և չի կրնար սովամահ կարաեան դատապարտել իւր պաշտօնեաներ, ակնեալ Ս. Պատրիարքէն Գոհ ենք որ, գաւառաց որոշեալ տուրքերն առաւելագոյն ազդուութեամբ պահանջելով հանդերձ, Բաղաքական ժողովը, Տնտեսական Խորհուրդն և Երեւմտից Հոգաբարձութիւնը, մանաւանդ Ազգ. Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան հրաժարման առթիւ, մեծագոյն փութաջանութիւն մը կը ցուցնեն Մարաքաղաքիս Թագերէն պահանջելու որպէս զի ազգային որոց նոր բաշխումն ու գանձումն ապահովին, ըստ նոր Կանոնագրոյն Տրոց։

* * *

Ամենացեալ և ամենքի եկեղեցականաց մանաւանդ բարոյական և իմացական վիճակին բարւոքման նկատմամբ դանդաղ ծրագրեր կայն Կրօնական Ժողովոյ դրասենեակին վրայ։ Զարմանալի է որ վերջին ժամանակներս անոնց խօսքը չենք լսեր բնաւ։ Արդի Կրօնական Ժողովը տեսակին մէջ լաւագոյնս կազմակերպեալ և «զօրաւոր» ժողով մը կը որոշուի, և բարեսիրաբար կը մակարերուի թէ արդի Կրօն. Ժողովոյն երկամեայ պաշտօնավարութեան լրանալէն յետոյ —առաջիկայ մայիսին— կազմեսի նոր Կրօնական ժողովը չպիտի կրնայ պարունակել նոյն չափ լաւ և զօրեղ տարրեր։ Իւր առաջին շրջանի ամբողջութիւնը Կրօն. ժողովը վերագրեց Պատրիարքական խնդրոյն։ և չպիտանիք թէ տարեկն դատած է բաւական պատճառ մը երկրորդին եւս ամբոխութիւնն ըստ բաւականին արդարացնելու համար։

Դոհութեամբ դիտած ենք նախանձախնդրութիւնը զոր Կրօն. Ժողովը ցուցուց՝ ապահովելու մեր նոր սերնդեան կրօնական և բարոյական դաստիարակութիւնը։ Տարակոյս չունինք թէ կրօնական իշխանութիւնն հոգ պիտի տանի այս նկատմամբ մեկ ծայրայեղութենէ ուրիշ ծայրայեղութեան մը մէջ չինելու։ Ծայրագոյն անտարբերութենէ մը յետոյ անդր քան զսային նախանձախնդրութեամբ մը անհաճոյ խնդիրներ չպիտի յարուցանէ, և ժամանակ մ'ի վեր ընաւ եկեղեցի չյաճախող մեր տղայքը չպիտի պարտաւորեն յաճախել։ Բայց վերջապէս, ամեն օր կ'ընդունի թէ դանազան պատրուակներով Առաջնորդներուն իրենց թեմերը անխնամ թողլով Կ. Պոլիս կամ այլուր գիմելն, ոչ եկեղեցական օրէնսդրութեան համաձայն է, ոչ ալ ազգաշահութեան։ Արդ, կարելի չէ՞ արդեօք կանոնաւորել այս վիճակ, այնպէս որ հաստատուի թէ եկեղեցականք իրենց խնդրին փչած տեղը չեն կրնար գտնուիլ։ Թէ գաւառներ շատով Առաջնորդ չեն կրնար փոխել թէ գաւառային խիստ կեանքէն ձանձրացող Առաջնորդներ ո՛ և է պատրուակաւ չեն կրնար վերադառնալ Մայրաքաղաքն աւելի հեշտին կեանք մը վարելու, և թէ կուսակրօն եկեղեցականք պարտին, առանց մեծ յաւակնութեանց, յատանալ ո՛և է գաւառն հոգուութեամբ որ կարօտ է իրենց խնամոյ։ Պէտք է խստօրէն թէ այս կարեւոր նիւթեր հիմակ ոչ եկեղեցական օրէնքը կը տնօրինուին, ոչ ալ ո՛և իցէ նոր օրէնքով մը։ Բանարկին ի ժամանակին Վարչութեան ու Պատրիարքին կամաց ձգուած են։ Բայց արդեօք մեր գաւառացի ազգայնոց պէտքերն և մեր եկեղեցականութեան պատիւը չէ՞ն պահանջեր որ այս վիճակ կանոնաւորուի միանգամ ընդ միշտ։

* * *

Լսուեցաւ թէ Կրօն. Ժողովը կը քննէ ընկերային և ընտանեկան մեծ կարեւորութիւն ունեցող խնդիր մը, — ամուսնական դատերուն օրէնսդրութիւնն և դատաւորութեան եղանակն, որով կը գործէ Պատրիարքարանի դատական իշխանութիւնն, հանդերձ քննութեամբ այն պատճառաց ու պայմանաց, որոնք կնճիռները, վէճերն ու բաժանումները տարուէ տարի կը շատնան հայ ընտանեաց մէջ։ Շատ կենսական խնդիր մ'է այս, որ գժբաղդաբար բոլորովին բարձր թողի եղած էր։ Թերեւս Կրօն. Ժողովն ինքնին չկարենայ վճռապէս կարգադրել այս խնդիրը։ Թերեւս Ազգ. Ժողովոյն, Համագումար Ժողովոյն և մինչեւ իսկ Վեհ. Կաթողիկոսին դիմելու պէտքն զգայ խնդրոյն զանազան մասանց նկատմամբ։ աւարտական վճիռն ընդունելու համար։ Բայց խնդիրն որովհետեւ աւագ կարեւորութիւն ունի՝ պէտք չէ խրտչեցնէ Դեր. Հայրերն, որք կարծենք թէ չարաթէ ի չարաթ ժողովոյ նիստերէն բացակայ մնալով չէ՞ որ յաւաղ պիտի տանին այնպիսի մեծ որշափ պատուաւոր ձեռնարկ մը։ (*)

* * *

Լսուեցաւ նաեւ թէ Ուսումնական Խորհուրդը Կաճառի մը կազմութեան վարեմի խնդիրը վերակենդանացուցած է։ Հայոց համար, — կամ գէթ Ս. Բուժտեան Հայոցս համար, — տեսակ մը Ակադեմիա պիտի լինի այս, բարձրագոյն հեղինակութիւն մը լեզուի, մատենագրութեան և ազգային պատմութեան մասին, այլոյն հանդերձ Ուսումնական խորհրդոյ փառասիրութիւն, — որ կ'ուզէ իւր օրով ի գոյ ածել և հաստատուն հիման մը դրել Ազգին այնպիսի մեծ ծառայութիւններ մատուցանելու կոչուած այնպիսի կարեւոր մարմին մը։ — ինքնին գովեստից միայն արժանի է, եթէ՝ այս բարձր խորհրդով զբաղեալ՝ անտես չքնէ համեստագոյն և աւելի անմիջապէս օգտակար բարենորոգումներ, որոց կը կարօտի մանաւանդ Մայրաքաղաքիս նախակրթարանները։ Բայց մեր միւնոյն ժամանակ ցերմապէս փափաքով ենք կոչնաչով մը օժտուած տեսնելու մեր Ազգը։

* * *

Զենք մոռնար Վանորէից բարենորոգման խնդիրն ալ, զոր Ազգ. Ժողով և Վարչութիւն բոլորովին անտես ըրած կերեւին։ Եւ սակայն, ազգային մեծ հարստութիւն մը, անխնամ թողուած, տարուէ տարի փճանալու վրայ է։ Ժամանակն և եկեղեցական վերածնութեան ազդեցիկ միջոց մը երեսի վրայ մատուցած է, և ազգն ապագային մէջ վանական նորանոր պարարեր վերանորոգելու վտանգին ենթարկուած է։ «Վանքերու և Թեմերու» խնդիրն ալ, զոհ մը յուզուելէ ետքը, չգիտենք թէ ուր կը գեգերի այժմ։

* * *

Ազգ. Ժողովն Օրակարգին վրայ ունի երկու մեծ խնդիրներ, որք իրենց մեծութեամբ կը սպառնան երկար միջոց մը գրաւել Ժողովոյն բոլոր ժամանակն, եթէ աշխատութիւնները բաժնելու սկզբան համեմատ չգործուի։ Կանոնագրեն Սահմանագրութեան վերաքննութիւն, և Վեհ. Կաթողիկոսին մատուցանելի Ցիշատակագիրն, որով Թուրքիոյ Հայքս պիտի ջանան մեծապուն կարգադրութիւն մը տալ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ընտրութեան խնդրոյն։ Երկրորդն խնդիրը պիտի լանձնուին մէկ մէկ ցանձնախմբի, և այսպէս տեղի ունինք յուսալու թէ առ այժմ Ազգ. Ժողովոյն արդեւք չպիտի լինին աւելի գործնական ու անմիջական պէտքերու վրայ խորհրդակցելու։

Կարելի եղածին չափ զգուշանալ աստուածաբանական և փիլիսոփայական վիճաբանութիւններէ։ կարելի եղածին չափ գործողութեան ազատութիւն ունի տալ Պատրիարքին և Վարչութեան՝ իրենց օգտակար դատաստանքն ի գլուխ հանելու։ և ամեն բանէ աւելի հոգ տանիլ մեր եկեղեցականութեան վիճակը բարւոքելու, մեր տղայոց առողջ և գործնական կրթութիւն մը տալու, և հայ ժողովուրդը ժամանակիս մտային ու տնտեսական յառաջդիմութիւններէն ըստ կարի օգտուելու վիճակի մէջ դնելու, — ա՛յս պէտք է լինի ազգային ամեն գործիչ մարմնոց ուղղութիւն։ Աչքերնիս, իւր ազդեցութեան սահմանին մէջ, ոչ պիտի տայ այդ գործնական ուղղութեան։ Ազգն ահա՝ ամբողջ տարի մ'եւս անցուց ամուլ խնդրովք։ Նոր Տարի մը կը մօտենայ, և կ'արժէ վերջապէս որ ազգային պաշտօնական մարմինք ըսեն իրենք իրենց. «Եւ արդ գործե՛նք։»

—= 56 =—

ԹԷՐԹՕՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ

ՖՈՐԹԻՒՆԷ ՏԻՒ ՊՈՒԱԿՈՊԷ

ԶԻԿ-ԶԱԿ ԿԱՄ ԿԵՌ-ԲՈՒԹԱՄԱՏ

Թ.

—Դը՛մուռնաք որ կեանքս աղատեց, ըսաւ Բամիլը ընդմիջելով։

—Օ՛ն անդր... կրնար հնամեամ լինիլ այն երկու արիներուն, որք ձեր վրայ ընկան։ Այս մարդ ձեր ստակին միայն աչք ունի... Միւս խարտեաշ երիտասարդին համար խօսք չունիմ... ո՛վ լինին յայտնի է, և ձեզ մի միայն ձեր անձին համար կը սիրէ։

—Բաւական է, ըսաւ Բամիլ սասանելով, գրգռեալ մանաւանդ Պրիժիթի դիտողութիւններէն, որոց ճշդութիւնը մինչեւ ատիճան մը կը ճանչէր։

Ժ.

Անհոգն Ալիբէյ չափէն աւելի կարեւորութիւն չէր տուած իւր տարփուհւոյն դժգոհութեան, և՝ երկու ժամ չանցած՝ մխիթարուեր էր այն բնական դեղուհւոյն կողմէ վառաւորապէս վանուելուն վրայ։

Պուլոյնի անտառին մէջ իւր ծէմոզաք բարեկամին հետ ձեմ մը, Անդլիական սըրճարանին մէջ պատուական ճաշ մը, Ամիան կրկէսին և Շանզ-Էլիզէի մէջ պտոյտ մը բաւական եղեր էին մոռցնելու թէ ինքնակոչ Հանդարուհին կը ծիծաղէր իւր վրայ։ և թէ, ըստ ամենայն եղեւութիւն, զայն կախելու համար պէտք եղած ճոպարը չէր արժէր։

Առանց այլ եւս անոր վրայ խորհելու՝ ամուսնը վերադարձած էր կէս գիշերին մօտ, հաստատապէս միտքը դնելով որ բարդը փարթէ, գնել սառուցեալ համար սա առաջին ճշդութիւնը։ Պոլ կողմէ դժբաղդ, խաղի մէջ բարեբաղդ։

Թէրկովից հոն չէր։ Ճաշէն յետոյ խոհեմաբար մեկնած էր, տասներիւրի չափ պարզամիտներու կողոպտուներովը բեռնաւորեալ։

Ժէմոզաք, կրկէսէն եկնելէն յետոյ բաժնուեր էր ընկերէն՝ առանց ուր երթալն անոր ըսելու։

Ալիբէյ խաղալու նստաւ, և իւր բոլոր կորուածը շահեցաւ բանի մը ժամու մէջ։

Եէս գիշերն հինգ ժամ անցած՝ տուն վերադարձաւ յոյժ գոհ իւր անցուցած գիշերէն, և անմիջապէս պառկելով՝ հեշտալի երազներով դիմեալ քաղցր քուն մը քնացաւ։ Տեսաւ երազին մէջ թէ Պ. Թէրկովիցի բոլոր դրամն ինք կը շահէր, թէ Սթամանտ՝ զղջալով՝ ճանաչեր էր այն կեղտարծ աղջնուական, և իւր վրայ անկեղծ տարփանք մ'զգալ սկսած էր։ Մինչեւ իսկ տեսաւ երազին մէջ թէ հայր Մանիսթրոն ստանողը ձեռք անցուցած էր, և թէ, գեղուհին Բամիլ, սերտանալով այս քաջագործութեան վրայ, իւր սիրտն ու ձեռքը միանդամայն իրեն կը նուիրէր։

Տարարաղդաբար, ժամ ինին սենեկապան ծառան եկաւ արթնցուց զինքն։

Ալիբէյ, իւր խանջ արտեւանունքը բացաւ, ժամացոյցին նայեցաւ և ամիծեց ու հայհոյութեանց տարափ մը տեղաց ծառային գլխուն, որուն պատուէր տուած էր որ կէս օրէն առաջ չմոնէ իւր սենեկու։

Բայց ծան, վարժ լինելով այսպիսի փոթորիկներու, չչլեցաւ։

—Տիկին մ'եկած է և տեսնել կ'ուզէ ձեզ, ըսաւ հանդարտութեամբ։

—Սատանին խո՞րչն երթայ։

—Կ'ըսէ թէ ժամադրութիւն տուած էք իրեն։

—Սուտ է, ես այսպիսի ժամերու մէջ ժամադրութիւն չեմ ըներ։

Գո՛նէ գեղեցի՞կ է։

Եւ մինչ ծառան կը վարանէր պատասխանել։

—Ո՞ւր է խելքս, ըսաւ Ալիբէյ տգեղ կանայք միայն այսչափ կանուխ դուրս կ'ելնեն։ Վանեմ։

—Փորձեցի, տէ՛ր իմ, բայց չուզեր երթալ։

—Ի՞նչպէս չուզեր երթալ։ Անունն ինչ է։

—Կ'ըսէ թէ Օրկա է։

—Օրկա՞... հա՞... յիրաւի կը յիշեմ որ ժամադիր եղեր էի այս առաւօտու հանդիպելու։ Ինչ ուզեր ասաց։

—Ինքը ոչինչ ասաց, ինքն ինձ ասաց թէ ինքը ինձ ասաց թէ ինքը ինձ ասաց թէ ինքը

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԶԻՆԱԴԱԴԱՐ

(ՀԵՌԱԳԻՐԵՐ ՀԱՎԱՍԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ)

—ԲԻՐՈՒ, 21 դեկտ.

Զինադադարն այս իրիկուն կնքուեցաւ հետեւեալ պայմաններով.

Զինուորական ցանձնախումբն, ի նկատ առնլով թշնամութեանց դադարման օրն երկուց կողմանց բռնած դիրքերն և Գուլկարայ տարած յաղթութիւններն, որոշեց.

1. Զինադադարը պիտի տեւէ մինչեւ 4 մարտ, հաշտութեան կնքման յանգելու համար։ Այն օր եթէ հաշտութիւնը չէ կնքուած դեռ, զինադադարն ինքնին, (առանց նոր բանակցութեանց), պիտի երկարձգի։ Բայց եթէ որոշուի մարտ 4էն առաջ խզել զինադադարը, պատերազմը վերսկիզ ուզող կողմն թշնամութեանց ձեռնարկէլէն տասն օր առաջ պարտի ծանուցանել զայս։

2. Սերբք պիտի սկսին ելնել Պուլկարիայէն ամսոյս 25ին (երէկ)։ Պուլկարք պիտի սկսին ելնել Սերպիայէն ամսոյս 27ին։ Թողուած վայրերն հինգ օր յետոյ պիտի վերադրաւուին ազգային զօրաց կողմէ։ բայց վարչական իշխանութիւնք իրենց պաշտօնին գլուխը պիտի անցնին թողման օրն իսկ։

3. Երկուց պատերազմեալ սահմանագլուխները պիտի լինին երկուց բանակաց անցման գիծը։ Սահմանագլխին երկու կողմերէն 3 ական քիլոմէթր տեղ մը ազատ պիտի թողուի զօրաց ներկայութենէն, իրրև չեզոք սահմանավայր։

4. Սերբ եւ պուլկար պատուիրակներ պիտի կարգադրեն վերաբերեալց եւ դեռեւաց խնդիրները։

5. Հաշտութեան կնքման համար բանակցելու պաշտօն ունեցող պատուիրակք անմիջապէս պիտի անուանին։

Ցանձնախմբին կը նախագահէր խալալի պատուիրակը, զինուորական կցորդ Գիւենցի դեսպանատան ներկայ էին Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Անգլիոյ, Ռուսիոյ եւ Աւստրիոյ զինուորական պատուիրակներն, և Շաքիր փաշա Թուրքիոյ կողմէ։

Բանոֆ և Վիսարոֆ պուլկար հարիւրապետներն և Թօփչովիչ և Միլանովիչ սերպ գնդապետներն Ցանձնախմբին կցուած էին լոկ խորհրդակցական ձայնիւ։

Թէեւ Ցէրութիւնք կը ճանչէն Պուլկարաց յաղթութիւններն, Ցանձնախմբին որոշումը գէշ տպաւորութիւն ըրաւ Պուլկարաց վրայ։ Պուլկար բանակն ուրիշ գոհացման մը կը սպասէր։ (Կ'ուզէր որ ինքն մարտ ի Բիրուդ, մինչ Սերբը կենդանի Վլտինի գաւառէն)։

Ցանձնախմբին մէջ, երկուց երկրաց գերաւեալ վայրերուն թողման վերաբերող առաջին պայմանն երկար վիճաբանութենէ մը յետոյ որոշուեցաւ։ Պուլկարք զայն պայման կը նկատէին որպէս նուիրադրումն իրենց յաղթութեանց։

Պուլկարաց ամենէն աւելի նպաստաւոր ոճով խօսեցան Ֆրանսայի, Անգլիոյ և Թուրքիոյ պատուիրակները։ Շատ դիտուեցաւ Շաքիր փաշային բացարձակապէս Պուլկարաց նպաստաւոր ընթացքն։ Այդու կը հաստատէր ինչ որ գիտէինք Պուլկարիոյ նկատմամբ Թուրքիոյ բարեկամական արդի տրամադրութեանց նկատմամբ։

Մաճիտ փաշա այսր հասաւ։

Զինուորական պատուիրակները վաղը կը մեկնին։

* * *

ԱԼՅՈՏԱՐԱՌՈՒԹԻՒՆ ԱՌ ՊՈՒԼԳԱՐ ԲԱՆԱԿՆ

ԻՇԽԱՆԸ ԿԸ ՓՈՐՁԷ ՀԱՇՏՈՒԻԼ ԶԱՐԻՆ ՀԵՏ

—ՍՈՖԻԱ, 22 դեկտ.

Ա.Ռ բանակն ուղղեալ Յայտարարութեամբ մը, Ալէքսանդր Իշխանը, ծանուցանելով Զինադադարին կնքումն ըստ հիմանց զինուորական միջազգային Ցանձնախմբին, շնորհակալութիւն կը յայտնէ սպայից և զինուորաց, իրենց քաջութեան և իրենց օրինակելի վարմանց համար։ Իշխանն երախտագիտութեամբ կը ճանչէ թէ պուլկար բանակն իւր յաջողութիւնները կը պարտի Ռուսիոյ կայսեր յարատեւ խնամոց և հրահանգիչ ռուս սպայից որանշելի գործունէութեան, որով կրցած են պուլկար զինուորաց ներշնչել, հայրենասիրութեան զգացմանն հետ, այն զինուորական ծիրքեր որոց Պուլկարք կը պարտին իրենց յաղթութիւնները։

ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆ Պ. ՖՐԷՍԻՆԷԻ

Հեռագիրք ծանուցին թէ Ֆրանսայի Արտաքին գործոց նախարարը մեծ Ցէրութեանց ղրկած է շրջաբերական մը, որով Պալքանեան խնդրոյն մէջ Ֆրանսայի բռնած ընթացքը կը բացատրէ։ Այն ծանուցագրոյ պարունակութեան նկատմամբ հրատարակուած նորագոյն տեղեկութեանց նայելով, Պ. Ֆրէսինէ Փիլիպէի յեղափոխութեան պայման օրէն զգայեր է թէ խաղաղութեան համար օրչափ ծանր վտանգներ կրնային ծագիլ։ ուստի, սեպտ. 29ին հրահանգ ղրկեր է դեսպան Պ. տը Նոայլի՝ Ցէրութեանց մեծամասնութեան հետ համախորհուրդ գործել՝ պատերազմին առաջքն առնելու համար Բ.Դրան իւրդաչնագրային իրաւունքներ գործադրելու իշխանութիւնը ճանչելով հանդերձ, Պ. Ֆրէսինէ հրահանգ տուած էր դեսպանին՝ յայտարարել թէ խոհեմութիւն պիտի լիներ ընդունիլ կատարեալ իրողութիւնն, և չատանալ այնպիսի գործողութեամբ մը որով Բ.Դրան դրամական չահերն և ռազմական դիրքերն ապահովուին հանդէպ Պուլկարական Միութեան։ Դեսպանախորհրդոյն մէջ Պ. տը Նոայլի հրահանգն էր գործել Ցէրութեանց մեծամասնութեան հետ, և Դեսպանախորհրդոյն յայտնել էլ մը տալու համար, մինչեւ իսկ իրաց նախկին վիճակին վերահաստատման առաջարկին չընդդիմանալ, բայց միւնոյն ատեն յայտարարել թէ, ֆրանսական կառավարութեան կարծեօք, այդ առաջարկ Պալքանեան թերակղզին խաղաղելու բնութիւնը չունի։

Դարձեալ այն առաջարկի թէ եւրոպայի կողմէ Բ.Դրան իշխանութիւն տալուն զօրք մուծանելու Բուլկիր՝ իրաց նախկին վիճակին վերահաստատման համար, Պ. տը Ֆրէսինէ մերժեց զայն։ որովհետեւ ազդով Ֆրանսա ուղղակի պատասխանատուութիւն մը կը ստանձնէր զինուորական միջամտութեան հետեւանաց մասին, մինչ Ֆրանսայի շահերը չեն պահանջեր մանել այնպիսի պատասխանատուութեան մը ներքեւ։

Պ. տը Ֆրէսինէ երկարօրէն կը բացատրէ իրաց վիճակին կրած կարեւոր կերպարանափոխումն ի Պուլկարիա, զոր զինուորական գէպքերն յառաջ բերին, և կը յայտարարէ թէ Պուլկարիոյ եւ Արեւելեան Բուլկիրի միութիւնն իրապէս կնքուած և ներգործուած է Բուլկիրցոց և Պուլկարաց արեամբ, զոր պատերազմի դաշտին մէջ թափեցին ի պաշտպանութիւն իրենց ազգային դատին։ Այսպէս նոր վիճակ մը երեւան եկած է, զոր իմաստութիւն չէ չճանչեր մանաւանդ թէ չճանչելով՝ տեւական խաղաղութիւն մը հաստատուած չլիներ։ Պ. տը Ֆրէսինէ ազգուապէս կը բացատրէ թէ օրչափ վաղանցիկ հանգամանք մը պիտի ունենայ և է կարգադրութիւն որ չեռիրագործեր Պուլկարիոյ Միութիւնն ընդ Արեւ. Բուլկիրի, Ալէքսանդր Իշխանին անձնական վարչութեան ներքեւ։ Բայց ֆրանսացի նախարարը կը կրկնէ թէ յոյժ կարեւոր է որ Թուրքիա այս պատճառաւ գրամական վնաս չկրէ, և հետեւապէս, Պուլկարիոյ և Արեւ. Բուլկիրի հարկին վճարումն ապահովուի, և Թուրքիոյ ամբողջութեան պահպանումն և ռազմագիտական դիրքերուն պաշտպանութիւնն իրապէս հոգացուին՝ օսմ. պահապան զօրաց հատատամամբ Պալքանաց մէջ։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Խառն ժողովը թէև ինիստ հրաւիրեալ էր երէկ, սակայն Պօղոսեան ժողովոյ Գեր. Հարք այս անգամ ևս խմբովին բացակայ էին։ Իսկ Քաղաքական ժողովէն ներկայ էին չորս անդամք միայն՝ որք ներկայացեալ խընդրոց նախնական քննութեամբ միայն ըզբաղեցան առանց նիստ կազմելու։

Ուսումնական Խորհուրդը գումարեցաւ երէկ ի Ղալաթիա, ատենապետութեամբ Իւթիճեան Կարապետ էֆէնտիի և զբաղեցաւ Ազգ. Հիւանդանոցի, Եէնի-Դարբուի և Պալատի վերաբերեալ կրթական խնդիրներով։

Վարդապետաց Միութեան Նորակազմ ընկերութիւնն, որ նպատակ ունի համախորհուրդ գործակցիլ ի զարգացումն կրօնական և ուսումնական վիճակի վարդապետաց, երէկ նիստ ընելով Ղալաթիոյ Մատենադարանին մէջ, ընտրեց

Յովսէփ վարդապետ Այվազեան.—Գանձէրց.

Վահան վարդապետ Տ. Մինասեան.—Գանձասար.

Տաճատ վարդապետ Ոսկանեան.—Թաղատիրոջ.

և որոշուեցաւ որ Գ. նիստը տեղի ունենայ յառաջիկայ ուրբաթ, Օրակարգ ունենալով «Զինութիւն ներքին կանոնագրութեան»։—կը լսենք թէ Վարդապետական Միութեան պաշտօնական գործառնութիւնք գրաբառ լեզուաւ պիտի կատարուին։

Ամեն. Խրիմեան Հայրիկ վաղը Ս. Պատարագ պիտի մատուցանէ և քարոզէ Իսկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ։

ՄԱՍԻՍ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

14 Դեկտեմբեր

ԱԶԳ. ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Յարութիւն Պարիրաք Ներսիսեանցի Պարիրաք

ԳԻՏԱԿԱՆ. Գիտական Հանդիսաւորութիւն մը.—Զորս գործողութիւնք Յ. ԵՌԻՍՈՒՆԵԱՆՑ

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ. Գործակցական ընկերութիւններ (Շար. և վերջ) Գ. ՄԱԼԹԱՍԵԱՆ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ. Անգլիական Հնդկաստան.—Ա. Հնդկաստան եւ իւր տարածութիւն. Գաղղիական Հնդկաստան.—Բ. Պատմութիւն Հնդկաստանի.—Գ. Կառավարութիւն. Գաւառք

ՔԱՂ. ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ Նոր անձին Լեւոնեանց

Երէց սիրոյ ասացեալ ի Յովհաննու Թուրկուրանցոյ

Հաւաքեց Հ. Եղիշեանեան

ՆՈՐԱՎԷՊ Մասի տը Ռապերթեան—Շանդալ. (Բօժենի ֆօտ)

Թարգմ Ս. ԳԱՍԹԵԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆԸ. Հնդկաստանի Ֆաբրիքները (Թանց)

ՄԱՍԻՍԻ ԹՆԴԻՐՆԵՐԸ. Խնդիր Թիւ 7 և Թիւ 8.—Լուծումն Թիւ 4 Խնդրոյ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. Պալքանեան տագնապը

ՔԱՂՈՒԱՆ ՇԱՐ. ԼՐՈՅ. Ատաքին, Նեղքին, Ազգային

ԱԶԳ

Խիզանու Ռ-սուսի. Ընկերութեան վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ վաղը, ժամ 3ին դէպ 7ին, Կէտիկ-փաշայի Դ. Մեսրոպեան Նվարժարանին մէջ, փոխանակ ընկերութեան գրասենեակը կատարելու։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բարձր. Սպարապետն և ծովային վեհ. նախարարն հինգշաբթի իրիկուն կայս. պալատ երթալով իրենց երախտագիտութիւն ու շնորհակալութիւն յայտնեցին Վեհ. Ռուլիանի կողմէ իրենց եղած նուէրներուն համար։

Երէկ իրիկուն մայրաքաղաքս հասած լուրեր կը ծանուցանեն թէ, զինուորական միջազգային ցանձնաժողովն որոշած է Բիրուդ մնալ մինչեւ խաղաղութեան վերջնական կնքումն։

Ցանձնաժողովը խաղաղութեան կընքման մասին ծրագիր մը պիտի պատրաստէ և խնդրոյն ընդ փոյթ լուծման համար կա արտասովոր ջանքեր պիտի ընէ։ Մեծ Ցէրութիւնք այս մասին նոր հրահանգներ հաղորդած են դեսպանատանց զինուորական կցորդներուն։

Անգլիական և ռուսական դեսպանատանց առաջին թարգմանք եւ Գաբրատարի գործակատարը նախընթաց օր Բ. Դուռն երթալով, տեսակցեցան Արտաքին գործոց Վեհմ. նախարարին և խորհրդական Վեհմ. Ցատեան է. ֆէնտիի հետ։

Քաղաքապետ Մաղհար փաշա՝ որ ժամանակէ մ'ի վեր հիւանդ էր, ապաքինիլ սկսած է։

Օսմ. կառավարութեան կողմէ յանձնարարուած 60,000 Մարդիկ հրացանները ժամանակէ մ'ի վեր անհամաձայնութեան մը պատճառաւ Ամերիկայի մէջ վար դրուած էին։ Այդ համաձայնութիւնը բարձուած լինելով այժմ, վերոյիշեալ հրացաններն երէկ մայրաքաղաքս բերուեցան։

Եգիպտոսի Ֆրանսական հիւպատոս անուանած լինելով Պ. Ժորժ և Պերոյի գերմանական հիւպատոս Պ. Թէթգէն, Բ. Դուռն քան սովորութեան վաւերացուց սոցա պաշտօնեն։

Սելանիկի և Մանասթիրի կողմերն այս օրերս ոստիկի ձիւն տեղացած է, որուն նմանը չէր տեսնուած երկար տարիներէ ի վեր։

Մաքեդոնի շրջանաւ մը երէկ մայրաքաղաքս ճամբայ ելաւ ի Սելանիկ, ուր ռազմամթերք և զինուորական պիտոյք պիտի փոխադրէ։ Այդ շրջանաւ յետոյ Պերոյի պիտի երթայ զինուոր առնլու համար։

Կիւմիւլճինէն գրկեր. 3 թուով կը գրեն առ Թ-էյէ։

Ալէքսանդր Իշխանին Արեւելեան Բուլկիրէն մեկնելէն ի վեր, տեղւոյն ապստամբապետը ժողովուրդը կը կոչէ դէպ ի զենք և կը հարստահարեն։ Օօֆիայէ եկած պաշտօնեայներ զինուորաց ընկերակցութեամբ նպաստ կը հաւաքեն բանակաց համար։ Ցնեցիներուն մի միայն երեք ամսուան պաշար կը ձգեն ու մեռցածը կ'առնուն, ինչպէս նաեւ արկառաց երկուերորդն։ Բազմաթիւ վիրաւորեալներ կը ղրկուին յԱրեւելեան, Բուլկիրի բայց զանոնք խնամելու համար բժիշկ և վիրաբոյժ չգտնուելով, վիրաւորեալներէ շատերը կը մեռնին։ Պուլկար կառավարութիւնը 10,000 կամաւոր պահանջած է Արեւելեան Բուլկիրէն, Փիլիպէի զինուորական վարչութիւնը ձեռք անցուցած բոլոր գիւղացիները խիստ հսկողութեան ներքեւ Սօֆիա կը ղրկէ զինուորական ծառայութեան համար։

Հ-ա-ն-ի-Ա-ն-ա-ն լրագիրը կը ծանուցանէ թէ արեւելեան Ցրիպոլոյ մէջ ծաղկի հիւանդութիւն ծագած և 30ի չափ տղայք զոհ գացած են այդ հիւանդութեան։

Նախընթաց օր արքունի Վառօդարանի մէջ վառօդի պատրաստութեան ժամանակ, պայթում մը տեղի ունեցաւ և երկու զինուորք և մէկ գործաւոր ծանրապէս վիրաւորեցան։ Վիրաւորելոց մին հիւանդանոց փոխադրուած միջոցին մեռաւ։

Գահիրէի Էլ-Զաման լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Մուհամէտ-Դարվիշի և Ապտալ Խալիֆայի միջեւ ծանր երկպառակութիւնք ծագեր են և կ'սպասուի որ այս երկու ցեղերու միջև կռիւներ տեղի ունենան։

Վեհ. Սուլթան իմանալով որ Կեսարիոյ մէջ մեռնող Զէյնէլ Ապէտինի դամբարանը կիսաւարտ մնացած է, հրամայեց որ իւր անձնական գանձէն ծախքը աւարտի անոր չմնալիութիւնը։

Տէրսիմի Նահանգին Նորընտիր Մէթթուսպի Թապրի էֆէնտի երէկ իւր պաշտօնատեղին ուղեւորեցաւ։

Այս առաւօտ Բերա, Փիւշիք Էֆենտէ փողոցը, Լ-Թէ-էյի տպարանին մօտ հին սան մը պատերը փլուցած պահուն, երկու Պարսկի գործաւորք և մէկ ձի փլատակաց ներքեւ մնացին անկենդան։

ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐ

1,000,000 ՈՍԿԻՈՅ ՓՈԽԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՐՈՆ ՀԻՐՇԻ

Թէև նախորդ Թուով մը մասնակի ծանօթութիւններ հրատարակեցինք Պարոն Հիրշի կողմէ կայս. կառավարութեան եղած 1,000,000 ոսկւոյ փոխատուութեան պայմանաց վրայ, սակայն ըստ որում այս փոխատուութեան առթիւ կը կարդացուին Արեւելեան Երկաթուղեաց ընկերութեան և Բ. Դրան միջեւ ժամանակէ մ'ի վեր առկախ մնացած քանի մը կարեւոր խնդիրներ, և այս փոխատուութիւն օրուան խնդրոյ մէջ առաջնակարգ տեղ մը կը բռնէ, հարկ կը համարինք մեր ընթերցողաց հաղորդել այսօր կայս. կառավարութեան և Պ. Հիրշի ներկայացուցչաց՝ Պ. Պ. Քիւրմանի և Մորավիթի միջեւ կնքեալ Պայմանագիրն իւր ամբողջութեամբ։

Յօդուած 1.—Արեւելեան Երկաթուղեաց Շահագործման Ընկերութիւնն յանձն կառնու ընթացիկ հաշուով մինչեւ 23,000,000 ֆրանքի փոխատուութիւն մ'ընել կայս. կառավարութեան։ Ընկերութիւնը սոյն 23,000,000 ֆրանքի գումարը պիտի վճարէ Փարիզի Օսմ. Կայս. Պանքային, ներկայ պայմանագրոյս ստորագրուելէն 10 օր յետոյ։ Այս վճարման հետ միևնոյն ժամանակ, Փարիզի օսմանեան դեսպանը՝ Փարիզի Օսմանեան Կայս. Պանքային և Փարիզեան և Հոլանտական Պանքային պիտի յանձնէ այն պաշտօնագիր որ Թուրքիոյ Հանրօգուտ շինութեանց Նախարարութեան կողմէ պիտի ուղղուի յիշեալ Դրամատանց, արտօնելով զանոնք ետ դարձնել ներկայ Պայմանագրի 6րդ յօդուածի մէջ յիշուած աւանդը։ Միանգամայն Երկաթուղեաց Շահագործման Ընկերութիւնը դեսպանին պիտի յանձնէ այդ 6րդ յօդուածի մէջ յիշուած երաշխաւորագիրը։

Շահագործման Ընկերութեան կողմէ լինելիք փոխատուութիւնը տարեկան 7 առ 0/0 տոկոս և 1 առ 0/0 գլխավճար պիտի ունենայ, այսինքն 1,840,000 ֆր. ի տարեվճար, որով փոխուուած ամբողջ գումարը պիտի հատուցուի 31 տարուան միջոցի մէջ, դրամագլուխ և տոկոս ի միասին։

Յօդ. 2.— Շահագործման Ընկերութիւնը ներկայ Պայմանագրի 4րդ յօդուածի համաձայն երկաթուղեաց հաստատներէն կայս. կառավարութեան ինկած բաժինն՝ որ լինելու է ամբողջ եկամուտ—ինչ որ լինին չահագործման պայմանները—սոյն փոխատուութեան անփոփոխ երաշխաւորութիւնը կը կազմեն, ցվճարումն տոկոսին և գլխավճարին հետեւաբար այս փոխատուութեան փոխարէն իրը գրաւ թողուած են յիշեալ գծերու հասոյթը յամբողջական հատուցումն որոշեալ տարեվճարին, պայմանաւ որ կայս. կառավարութեան ինկած բաժինը չկարենայ յատկացուիլ ներկայ Պայմանագրի կնքումէն առաջ կամ վերջը եղած օր և է պարտուց զրոս ընկերութիւնը կամ իւր իրաւասուը կրնան պահանջել կայս. կառավարութենէն։

Ակներև է թէ դրամագլուխն կամ տոկոսքն ամբողջովին հատուցուելէ յետոյ, երկաթուղեաց հասոյթներէն կայս. կառավարութեան ինկած բաժինն մէկէն յիշեալ փոխատուութեան տոկոսին և գլխավճարին յատկացեալ գումարը պիտի դադրի երաշխաւորութիւն մը կամ աւանդ մը լինելէ և ըստ առաջնոյն ուղղակի արքունի Գանձուն պիտի վճարուի։

Շահագործման Ընկերութիւնը պիտի կարենայ իւր հաշուոյն և իւր անձնական երաշխաւորութեան ներքեւ շրջաբերութեան հանել արժեթղթեր որոց անուանական գումարը պէտք չէ անցնի ներկայ պայմանագրի մէջ նշանակուած փոխատուութեան իրական գումարէն։

Կայս. կառավարութիւնը չկրնար օր և է տուրք հաստատել կամ առնուլ յիշեալ արժեթղթոց վրայ։

Այն պարագային յորում ընկերութիւնն ուզէ գործադրել արժեթղթեր շրջաբերութեան հանելու իրաւունքն, ներկայ յօդուածը պէտք է նոր նեւթեամբ տպուի յիշեալ արժեթղթոց վրայ։

Յօդ. 4.— Երկաթուղեաց Ընկերութիւնն՝ իւր շահագործման ծախքերը գոցելու կամ շահագործման դրամագլխոյն տոկոսը կարենալ վճարելու համար, այժմ շահագործուող կամ յառաջիկային մէջ ըստ պայմանագրոյ իւր ձեռամբ շահագործելի գծերու (բաց ի Ռումելիա-Վառնայի գծէն) հասութիւց վրայէն պիտի առնու։

Ա. մէն մի քիլոմէթրի վրայ տարեկան 7,000 ֆրանքի գումար մը։

Բ. մէն մի քիլոմէթրի համար յիշեալ 7,000 ֆրանքը գեղջուկ յետոյ, մը-նացեալ խառն հասութիւց %ին 35ը. իսկ մնացեալ %ին 45ը կայս. կառավարութեան պիտի մնայ։

Ինչ որ ալ լինի խառն հասութիւց գումարը, Շահագործման Ընկերութիւնը կ'երաշխաւորէ կայս. կառավարութեան՝ թէ իրեն պատկանող հասութիւց մասն որ վերու յիշուեցաւ, միջին հաշուով մէն մի քիլոմէթրի համար տարեկան առ նուազն 1500 ֆրանք պիտի լինի, և այս՝ թէ այժմ շահագործուող և թէ ապագային մէջ շահագործելի գծերուն վրայ։

Եթէ հարկեցուցիչ պարագայից բերմամբ, գծերու մէկ մասին շահագործումը դադրի անընդհատ հինգ օրէ աւելի, կայս. կառավարութեան պատկանեալ գումարի վճարումն եւս պիտի դադրի այդ մասին համար և այս՝ շահագործման դադարման ամբողջ ժամանակամիջոցին մէջ։

Այն պարագային, յորում վերոյիշեալ պատճառներով կայս. կառավարութեան պատկանող հասութիւց մասն 1500 ֆրանքէն նուազ լինի, ընկերութիւնը պարտաւոր է դարձեալ ամբողջ գծին մէն մի քիլոմէթրին համար 1,500 ֆրանք վճարել անխափան, սակայն իրաւունք ունի յաջորդ տարիներուն մէջ կառավարութեան պատկանեալ հասութիւց վրայէն գանձել այս տարբերութիւնը։

Իւրաքանչիւր տարեշրջանի վերջ, ընկերութիւնը կայս. կառավարութեան պիտի վճարէ երաշխաւորեալ նուազագոյն գումարը։ Երաշխաւորեալ նուազագոյն գումարէն դուրս այն գումարները որք կայս. կառավարութեան կը պատկանին, ինչպէս պիտի յայտնուի ներկայացեալ հաշիւներէն, այդ հաշուոց վաւերացումէն անմիջապէս յետոյ պիտի վճարուին նմա, ի բաց առեալ 2րդ և 3րդ յօդուածոց մէջ յիշուած բարձուցիչներն։

Ներկայ յօդուածի տրամադրութիւնք գործադրելի են թէ 1886 յունուար 1ին բանող և թէ այդ թուականէն յետոյ շահագործելի երկաթուղեաց գծերուն համար։

Ներկայ յօդուածն 1886 յունուար 1է սկսեալ պիտի յաջորդէ 1872 մայիս 18ի կնքեալ Պայմանագրի այն տրամադրութեանց որք կը վերաբերին երկաթուղւոյ հասութիւց վրայէն մէն մի քիլոմէթրի համար կայս. կառավարութեան պիտի տայ Վեհաձողովին յետոյ։

Ծովային գործոց և գաղթականութեանց նախարար ծովակալ Կալիֆէն հրամայական տուաւ, Պ. Գրիմոնի այն վերին յայտարարութեան վրայ թէ իմաստ առանձին նախարարութիւն մը պիտի կազմուի գաղթականութեանց համար։

Յօդ. 6.—Պայմանագրոյս Ա. յօդուածին համաձայն, կայս. կառավարութիւնն յատուկ պաշտօնագրով մը կարգոտնէ Փարիզի օսմ. Պանքան եւ Փարիզեան ու Հոլանտական Պանքայ՝ ուսումնասիրել այն ուսանդն որ 1873 մայիս 7ին յանձնուած է իրենց յանուն Եւրոպական Թուրքիոյ երկաթուղեաց կայս. Ընկերութեան որ լուծման մէջ է։ Փոխադարձաբար Շահագործման Ընկերութիւնն ալ կայս. կառավարութեան ապէս յանձն կ'առնու չմնել կամ չմնել տալ մինչեւ 11,500,000 ֆրանքով, բոլոր այն կիսաւարտ գծերը զորս ցոյց տայ նոյն անդամք բաղկացեալ յանձնաժողովի մը որոյ անդամք հաւասարապէս պիտի անուանին երկուց կողմանց ձեռամբ։ սոյն յանձնաժողովոյ պաշտօնն է ցոյց տալ այն չինութիւններ որք հարկաւոր են Կայսերական Ընկերութեան կողմէ չինուած գծերն Ցանձնաուութեան Ցեղրի տրամադրութեանց և կայս. կառավարութեան կողմէ վաւերացեալ յատակագծոց համաձայն վիճակի մը մէջ դրուելու համար։

Երբ ձախէն հաւասար բաժանում լինի յանձնաժողովոյ մէջ, ձեռնհաս և անկողմնակալ բարձրատիճան պաշտօնատար մը իրաւարար պիտի կարգուի յանձնաժողովոյ անդամց կողմէ և նորա որոշումը պարտաւորիչ պիտի նկատուի երկու կողմանց համար և պիտի գործադրուի Ընկերութեան ձեռամբ։

Ցանձնաժողովը պարտի իւր տեղեկագիրը պատրաստել այդ օրէն սկսեալ մէկ տարուան պայմանաժամի մէջ, ի բաց առեալ յարկեցուցիչ պարագաները։

Կիսաւարտ գծերու չինութիւնը պէտք է ամբողջացուի Ցանձնաժողովոյ տեղեկագիրը Շահագործման Ընկերութեան հաղորդուելէն 6 ամիս յետոյ, նոյնպէս ի բաց առեալ հարկեցուցիչ պարագաներ։

Երբ Փարիզի օսմ. դեսպանն Ա. յօդուածի մէջ նշանակեալ դրամատանց միոյն յանձնէ այն պաշտօնագիր որ կայս. ետ տալ աւանդ թողեալ գումարն, յայտնեսցէ Շահագործման Ընկերութիւնն յանուն կայս. կառավարութեան Փարիզի օսմ. դեսպանին պիտի յանձնէ հետեւեալ երեք դրամատանց միոյն կողմէ ստորագրեալ Յայտարարութիւն մը։

Վիէնէր Պանք-Վերէյն (Վիէնայի)

Պանք Ռէյը-Օթէյիէն (Վիէնայի)

Պանք տը Բարիզ և տէ Բէյլ-Պա (Փարիզի)

Այս յայտարարութեամբ յիշեալ դրամատանց մին կայս. կառավարութեան մօտ պիտի երաշխաւորէ ներկայ յօդուածի տրամադրութեան համաձայն Շահագործման Ընկերութեան յանձն առած խոստմանց գործադրութիւնն։

Յօդ. 7.— Այն պարագային յորում կիսաւարտ շինութեանց ամբողջացման ծախքը վերոյիշեալ յանձնաժողովոյ կողմէ 11,500,000 ֆրանքէն աւելի հաշուուի, Շահագործման Ընկերութիւնն յանձն կ'առնու գարձեալ կատարել իւր շինութիւններն, ինչ ալ լինի անոնց գումարն առանց սահմանի։

Յօդ. 8.— Բաց ի կիսաւարտ գծերու ամբողջացման վերաբերեալ յանձնառութիւններէն՝ որք յիշուած են 6րդ և 7րդ յօդուածոց մէջ, Շահագործման Ընկերութիւն յանձն կ'առնու իւր բանեցուցած գիծերն համաձայնեցնել այն արհեստական դիրքերու որք որոշուած են 1883 մայիս 9ին Վիէնայի մէջ Զորից Պատուիրակաց ժողովոյն կողմէ և այս՝ առանց կայս կառավարութենէն ա՛ր և է հատուցում կամ ծախք պահանջելու։

Յօդ. 9.— Պայմանագիր երկու կողմանց միմեանց ինչ ինչ պահանջումներ և բողոքներ տեղի ունեցած լինելով, բացարձակապէս կը յայտարարուի թէ ներկայ Պայմանագիր ոչ և է կերպիւ չվնասեր այդ պահանջմանց և բողոքանաց որք նոյնը կը մնան և պիտի կարգադրուին իրաւարարութեամբ, որոյ համար բանակցութիւնք պիտի վերսկսին կարճ միջոցի մը մէջ, պայմանաւորելով ներկայ Պայմանագրի կնքումէն առաջ երկուց կողմանց կայսերութիւնքն նոյն են և անվիճար կը մնան։

Կնքեալ կրկին օրինակք, յամին 1885 դեկտեմբեր 22։

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐՔ

ԱԺԱՆՍ ՀԱՎԱՍ

ՊԻԵՐՈՍԻ ՑԱՂԹՈՒԹԻՒՆԸ

Փարիզ, 25 դեկտ.

Երեսփոխանաց ժողովի.— Երկար և բուռն վիճաբանութենէ մը յետոյ, Երեսփոխանաց ժողովին 270ի դէմ 274 ձայնիւ քուէարկեց Թունքինի համար Կառավարութեան խնդրած 79 միլիոնի վարկն։

Նախարարութեան ի նպաստ մեծամասնութիւնը չորս ձայն է ուրեմն։

Փարիզ, 25 դեկտ.

Հանրապետութեան նախագահ Պ. Ժիւլ Կրեվիի վերընտրութիւնն անուերեւ է։ կը կարծուի թէ Պ. Գրիսոն հրաժարական պիտի տայ Վեհաձողովին յետոյ։

Ծովային գործոց և գաղթականութեանց նախարար ծովակալ Կալիֆէն հրամայական տուաւ, Պ. Գրիսոնի այն վերին յայտարարութեան վրայ թէ իմաստ առանձին նախարարութիւն մը պիտի կազմուի գաղթականութեանց համար։

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

Օրթագիւղ, 13 դեկտեմբեր

Սիսուան, — Տանթէի թարգմանիչն։ — Թուահմայի մը պէտքը։ — Թիւերու ճակատագիրը։ — Ժպիտ ու արցունք։ — Մեղայ եւ արձակում։ — Ունայնասիրութեան ոգին։ — Ա լը Պէտրէ, Ա լը Կոմպէրդոս։ — Ցիսարի մը կարծիքը։ — Լուրջ ունայնասիրութիւն։ — Հոգեդարձ։ — Անպատեհութիւն մը։ — Թուաւոր կաթողիկոսներ։ — Անգործ պատկեր մը։ — Խաչակիր վեղարն։ — Առաջին տարեդարձ։ — Մեր կարծիքը։

Դեկտեմբեր 6ին Ազգ. ժողովոյ նիստն երբ վերջացաւ, Կրօնական ժողովոյ —կամ լաւ եւս մեր Հաւատարմութեան ատեանի—անդամներէն մին կամացուկ մը կ'ըսէր Առենապետին որ չմոռնայ յաջորդ նստին Օրագրգն անցուցեալ՝ այլազգաւան վարժապետաց խնդիրին— այսինքն Սարբ Հալածաց խնդիրը։ Նախանձու եւ կեղծաւորութեան այս պատուական արդեանց վրայ փտանալով երբ մեկնեցայ և հասայ Ներսիսեանեան խանը, հանդիպեցայ Մկրտեան Գեր. Տէր Հօր։ Ազգ դէպքին վրայ, որ այնքան քիչ կը ժպտի, ուրախութեան արտաքոյ կարգի փայլ մը կար, այլ յայլմէ եղած էր։ Առանց սանդուղքերէն վեր ելնելու ահռոմ մը վրայ նստած, խորասուզեալ էր սուրբ հատորի մը ընթերցման մէջ, եւ երբ կը դարձնէր թերթերը կարծես տենդահար էր։ Ձեռքի հատորը չատ աւելի սուրբ երեւցաւ ինձ քան Աստուածաշունչն։

—Այդքան անհամբե՞ր էք որ վեր իսկ չէք կարող ելնել և սանդուղներու ներքեւ կը կարդաք։ Ներելի՞ է տեղեկանալ թէ ի՞նչ է այդ մեծ գիրքը։

—Ա՛խ, աքանչելի, հրաշալի, անման բան է։

—Բայց ի՞նչ է։

—Սիսուանն է։

Այո՛, ՍԻՍՈՒԱՆՆ էր, Հ. Ալիշանի նոր հրաչակերտը, Կիլիկիոյ փառացն ու ազատիցը նոր կոթողը։ Որքան ժամանակ է անձկանօք կ'սպասէինք։ Ի՜նչ հրաշալի գործ։ պատմութիւն, աշխարհագրութիւն։ ամենաթարմ հմտութիւն, եւ այդ ամէնն ոգեւորեալ հայրենասէր սուրբ ոգւոյ մը կենդանի շունչովը։ Ծնո՛ւնդ կէս դարու երկանց։

—Էհ, Տէր Հայր, եթէ Հ. Ղեւոնդ Ալիշան Պոլիս գայ և ուզէ Հայոց պատմութեան և աշխարհագրութեան դասախօսութիւն ընել մեր դպրոցներէն միոյն մէջ, պիտի վնտնէք զինքն, այնպէս չէ՞։

Եւ զայս ըսելով հեռացայ, մտածելով որ տրամբան լինելու համար Կրօնական ժողովը պէտք է ենթէ՛ մը, արդիւնաւոր դրոց ցուցակ մը շինէ, որոյ գլուխը դրուի «Սիսուան», «Շիրակ», «Ցուշիկք»։—Ինչ հակադրութիւն, որպիսի՜ հեգնութիւն դիպուածոց կ'ըսէի ինքնին։ Այն պահուն յորում մեր կրօնականք սուրբ հալածանքը կը հռչակեն ընդդէմ մեր այն եղբարց՝ որք կրօնական խնդրոց մէջ մեզմէ այլապէս կը մտածեն, ահա Հոգեվերական հայ վարդապետ մը, իբր պատասխան, հայութեան կը նուիրէ մին այն գրքերէն՝ որք ազգի մը պատմութեան մէջ դարագլուխ կը կազմեն, որք ազգին սիրան ու հոգին կը յուզեն, կը բարձրացնեն, աղգութեան հաւատքն ամէն սրտերու մէջ ամուր կը խարսխեն։—Մտքովս կը վերադառնայի դէպ ի Ս. Ղազար, կը յիշէի այդ անանման Հայը, այդ ծովածաւալ տաղանդը, բանաստեղծ ոգին, մարդասէր սիրան, իրապէս մեծ մարդն՝ որուն ամէն յատկութեանց կը զարմանային թերեւս իւր բարձր առաքինութիւնն և խոնարհ ոգին էր։

ՍԻՍՈՒԱՆը չատ փառաւորապէս կը փակէ 1885 տարին Հայոց համար։ չատ ցաւեր, չատ վշտեր մոռցնել կուտայ, զի հայ հանճարը կենդանի է։ անոր է՛ն հզօր ներկայացուցիչն է Հ. Ղեւոնդ Վ. Ալիշան որ ոչ միայն հայութեան փառքն է, այլ նաեւ 19րդ դարուն մարդկութեան պարծանքներէն մին։—

Թողունք յաջորդ քրոնիկի մը ուրուագիծ մը տալ այդ եզական անձի կեանքի մասին, վերապահելով թերեւս ապագային աւելի ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը։

Նոյն օրն ինձ վերապահուած էր ուրիշ ուրախութիւն մը։ կը տեղեկանայի Մխիթարեան նշանաւոր վարդապետի մը Պոլիս գալն։ Այդ վարդապետն է Գեր. Հ. Դաւիթ Վ. Նազարէթեան։—Հ. Դաւիթ Վ. Նազարէթեան այն գեղեցիկ տաղանդներէն մին է որմէ իրաւամբ Մխիթարեան միաբանութիւնն և հայ ազգը գոհ լինելու իրաւունք ունին։

Եւ սակայն այդ տաղանդն, ինչպէս նաեւ ուրիշ տաղանդներ, կիսով չափ կորուսեալ կը համարուին հայ գրականութեան համար։ Ցորմէ հետէ Մխիթարեանք ունին Ռափայէլ և Մուրատ վարժարաններ, իրենց է՛ն կենսական ոյժերն նուիրուած են ազգային դաստիարակութեան, կորուստ հայ մատենագրութեան համար։

«Թու գեղեցիկ բանաստեղծական տաղանդ, կ'ըսէր նախկին Աբբայարան առ Հ. Դաւիթ Վ. Նազարէթեան, պէտք է ազատ մնայ և գրականութեան նուիրուի, բայց ազգային դաստիարակութիւնը կարօտ է քեզ։— Եւ մէկ քառորդ դար է այդ վարդապետն իւր բոլոր ոյժը նուիրած է ազգային դաստիարակութեան։ Ատեն մը Մուրատ Ռափայէլեան վարժարաններն կարծես վերապահուած էին միայն մեզ Օրթագեղցւոց և Բերայցւոց համար։ Հ. Դաւիթ Վ. Նազարէթեանի օրով այդ վարժարաններ դռները բացուեցան և գաւառացուոց այսօր հարիւրաւոր են իւր աշակերտներն որք սփռուած են ամէն ուրեք։

Թէպէտ մի քառորդ դար է որ Գեր. Հ. Դ. Վ. Նազարէթեան կ'աշխատի ազգային դաստիարակութեան, բայց տակաւին յոյժ երիտասարդ է, և չէ կարող եղած զսպել այն բանաստեղծական խանդն որ դինքը կը տանջէր։ Լաւ ուսումնասիրած հայ լեզուն, ինչպէս գիտէ ուսումնասիրել Մխիթարեան վարդապետ մը, քաջ հմուտ իտալերէն, ֆրանսերէն, լատիներէն լեզուաց, կարող չէ, եթէ կրնանք ըսել, հանդարտ կենալ։ Վիպական, կրթական, տնտեսագիտական գրքերու թարգմանութիւնները, ցոյց տուած էին թէ ինչպէս աշխարհիկ լեզուն քաղցր ու ախորժալուր գործածել գիտէ։ Լաբրատի փիլիսոփայական բանաստեղծութեանց, իտալական քնարերգական տաւիղներու թարգմանութիւններն ակներեւ ցոյց տուին թէ Հ. Դաւիթ վարդապետ մեծապէս կարող է թեքել հայ լեզուն ամէն կարգի գաղափարաց բացատրութեանց։

Սակայն գրական կոթող մը պէտք էր իրեն, պակաւ իւր երիտասարդութեան աւուրց աշխատութիւններու։ այդ կոթողն, ընտրեց Տանթէի թարգմանութեամբ։ Երկնային կոմոդէդիոն-ին մարդկային հանճարի զորեղագոյն ծնունդներէ մին ընդունուած է։ Հ. Արսէն վարդապետ Բագրատունի ինքն իսկ բաւական կը վարանէր զայն թարգմանելու։ Մեծ հայագէտին մտքը ժառանգութիւն թողուց զայն կենդանի պաշտող Հ. Դաւիթին և բաւական մտածելէ վերջ ձեռնարկեց գործի։ Տանթէ իւր բանաստեղծութիւնն, որ միանգամայն գանձարան մ'է փիլիսոփայութեան և պատմութեան, գրեց այն նոր լեզուաւ որ լատիներէնի բեկորներէն կը ծնանէր և կը կոչուէր իտալերէն։ Հ. Դաւիթի վարդապետ կ'նտրէ գրաբառն զայն ի հայ հանելու համար և միանգամ եւս ցոյց կուտայ մեր հին գրական լեզուին որքան դիւրաթեք լինելն։—Արդէն բաւական հատուածներ հրատարակուած են, զորս բաղդատելով իտալերէն բնագրին հետ չուտով կարելի է վերահաստ լինել թէ՝ Տանթէ եւ թէ հայ լինէր քան զայն յաջող կերպով կարելի չպիտի լիներ բացատրել իւր միտքն։— Ամրողջութիւնը քիչ ատենէն կ'ասարտի։

Գեր. Հ. Դաւիթ վարդապետ ինչպէս իւր անհատական կեանքի, նոյնպէս իւր գրական երկոց մէջ դուրս կուգայ ազնիւ ոգւով և գեղեցիկ ճաշակով օժտեալ անձնաւորութիւն մը։—Վեհերտի այն երկրին է որ բընութեան մարդուս պարգեւած գեղեցիկ տուրքերն զարգացնելու և բեղմնաւոր ընելու մեծապէս կը նպաստէ։ Ամէն ինչ վեմ է և գեղեցիկ, երկինքն ու ծովը, հսկայ պալատներն, արձանք ու պատկերք, երաժշտութիւն և գրականութիւն, ամէն ինչ մարդկային ոգին կը ծածկէ խորհրդաւոր և վեհ քօղով մը։—Բազմաթիւ դարերու փառաց ուրուականներն ամէն ուրեք նշմարելի են։ Պայրըն իրաւամբ հիացած կը գոչէ։

Ի մանկանս ի տիոց ես սիրեցի զվեհերկի,
Եղեւ ինձ նա ի քաջաց քաջաք, սրտի դաստակերտ,
Իբր ի վերայ ջրեղեցաց սեանց ի ծովէ ամբարձիկ։
Բընական հրճուանաց, վաճառանոց ընչաւետ
Օգուտ, Ռեսպլիվ և Շելլէր և Շեքսպիր հանճարեք
Տըզպացուցեալ ունեին յիս ընդորին կերպարան։
Ոչ անհաճոյ և այժմուս ինձ կայ յանշուքըս պսպման,
Հաճոյագոյն իսկ տրդեաք արդ ի վշտացն իւր աւուրս
Քան մինչ պանծայր հրաշագեղ ակնախրտիչ սընդգհանուրս։

Մխիթարեանք այդ վեհ մթնոլորտին ներքեւ ապրելով իրենց գործերն կը կրեն այդ գեղեցկութեան դրոշմը։—Այդ մթնոլորտը հզօր ազդեցութիւն մ'ունեցած է մեր երիտասարդ վարդապետի մտքին ու սրտին վրայ։ Վեհերտի մեծցող մը, ինչպէս կը սիրէ գեղեցիկ դպրութիւններն և արուեստներն, նոյնպէս եւ չէ կարող չսիրել ջերմ սիրով իւր ազգն։—

Բարեբաղդութիւն մ'է մեզ համար, որ բաւական ժամանակի համար պիտի վայելենք մի այդպիսի գրական տաղանդ։

Գուցէ ոմանք ըսեն։ Գրական տաղանդէ մը աւելի կարօտ ենք հաւանիայի մը, կամ լաւ եւս «Թրաքանայ»ի մը մեր ազգային ճակատագիրն կարգալու համար, եւ տեսնելու թէ թիւերն ի՞նչ ազդեցութիւն ունին Հայոց վրայ։—Արդէն գիտենք թէ օրերը մեծ նշանակութիւն ունին։ մեր Ազգ. ժողովոյ նիստերն ուրբաթ օրերն դումարելով բաւական ապացոյց մը տուինք թէ՝ Ցիսանացիք չատ իրաւունք ունին ուրբաթ օրն աղիտաբեր համարելու։

Սակայն թիւերու մասին գուցէ 13ին համար մեր կարծիքն առնելու հարկ չկայ։—Բայց երկու թիւեր կան որոց մահաբեր և կենսաբեր լինելն մեզ անկէ է որոշել— եթէ երբեք կարենանք հաճաձայնութիւն գոյացնել։ այդ թիւերն են 16 և 42։

Առաջին անգամ հայ անունը միջազգային խնդրոց մէջ 16 թուոյն ներքեւ երեւցաւ։ Այնուհետեւ 16 թիւն սկսաւ առաջ երթալ։— 1884ին Ազգ. ժողովն միայն 16 քուէ կուտար Մակար Սրբազանի, իբր մին երեք ընտրելիներէ։—Մահամբոյր թիւ, կոչեցին Մակարականք։— Կենսատու թիւ, կոչեցին Ներսէսեանք, Խրիմեանականք և Մելքիսեդեկեանք և ամէն Հակամակարեանք։—

35 ին Էջմիածնայ Ազգ. ժողովն 16 քուէ կուտայ Մակար Սրբազանի։—Կենսատու թիւ, կոչեցին Մակարականք։—Մահամբոյր թիւ կոչեցին Մակարականք—Կենսատու թիւ, կոչեցին Հակամակարեանք։—Ահա այսպէս մի և նոյն թիւն մի և նոյն մարդկանց բերանն օր մը մահահոտ էր, օր մը կենսաբոյր։—Ապացոյց թէ ճշմարիտ ճշմարտութիւն չգտնուիր։—Նոյն բաղդը վիճակեցաւ նաեւ 42 թուոյն։—34 ին 42 քուէներ կը հռչակէին Մելքիսեդէկ Սրբազանն Կաթողիկոսական ընտրելի։ — Սիրեմ զքեզ 42 թիւ, կը կոչէին Մելքիսեդեկեանք։—35 ին 42 քուէներ հակառակ կ'ելնէին Մելքիսեդէկ Սրբազանի եւ կը հռչակէին Կաթողիկոս Հայոց Մակար Սրբազանը։— Պաշտելի թիւ կ'ըսէին Մակարականք յիշելով 42 թիւն։ Ինչպէս եղեռնաւոր թիւ, կը կոչէին Մելքսեդեկեանք։—

Այս երկու թիւերն կրնային իրարու ըսել. «Ա՛ռաջ փառացս անցաւորի։»

Անցաւոր են փառքերն, բայց ե՞րբ անցաւոր պիտի լինին մեր Ազգ. ժողովոյ հմար տխրութեան ժամերն։

Ազգ. ժողովոյ դեկտեմբեր 6ի նստին երթալէս առաջ աւարտեցի Մարտանի նորաշէներու մէկ հատորն։ Ցուռեսես վիպասանին տողերը ծիծաղ կը գրգռեն, և սակայն երբ հատորը կը գոցենք, անհուն տխրութիւն մը արդէն գրաւած է մեր ոգին. ծիծաղելով կը տխրինք։ Ազգ. ժողովոյ նիստերուն խումբ մը երեսփոխաններու ընթացքն այն տպաւորութիւնը կը թողու մեր վրայ ինչ տպաւորութիւն որ կը թողու Մարտանի մէկ վէպին ընթերցումը. խնդալով կը ցաւինք։

Արդարեւ ինչպէ՞ս չխնդալ, բայց և այն. պէս ի՞նչպէս չցաւիլ, տեսնելով խումբ մը երեսփոխաններ ոյք իրենց ա՛լ բան գործրած են հարկադրել Ատենապետն ամէն նստին ներկայանալ իբր բաւութեան նոխազ մը, որպէս զի հանդարտեցնէ մեր կարմիրներու ցասումն, և հնարաւոր ընծայէ փոքր ինչ գործ տեսնելու եղանակն։

Բայց սակայն մինչեւ որ արմատական հանդարտին, ի՞նչ վիճաբանութիւններ, ի՞նչ ժամանակի կորուստ — եթէ երբեք այս բացատրութիւնն Հայոց համար ստեղծուած է։ — Դեսեմբեր 6ի Նստէ վերջ մի քանի երեսփոխանք կը խորհէին այս չարեաց դարման մը գտնել եւ հետեւեալը մտածելով կ'ըսէին։

«Քանի որ ա՛լ սովորոյթ մը եղաւ որ Ազգ. ժողովոյ ամէն նստին ատենապետն իրեն համար մեղքեր պիտի ստեղծէ և պիտի խոտորվանի, և ժողովն ալ ի հարկէ միտ պիտի ներէ, զի ուրիշ կերպ չկրնար ընել, միթէ կարելի չէ՞ կարճել արարողութիւնը»։ — Այս նպատակաւ կ'ուզեն ներկայացնել հետեւեալ առաջարկն։— Երբ ատենը բացուի, ատենապետն ոտքի ելնէ արուպ և խոնարհ ձեւով, ինչպէս վայել է Ազգ. ժողովոյ ատենապետին և խոնարհաբար, գլուխը ծռած, ըսէ.

«Մեղայ, Տեառք Երեսփոխանք, մեղայ, «զանօրէնութիւնս իմ ես ինձէն գիտեմ, և «մեղք իմ առաջի իմ են յամենայն ժամ»։

Յետ այս «մեղայ»ին, ժողովականներէն մին՝ օրինակի համար է՛ն տաք գլուխն «որ ոչ գիտէ զի՞նչ խօսի», արձակում մը կուտայ ըսելով.

«Ողորմեսցի քեզ մարդասէրն Ազգ. ժո«ղով և թողութիւն ընորհեսցէ ամենայն «յանցանց քոց, յանցելումն և այժմուս և «յառաջիկայն փրկեսցէ զքեզ (՝. ՝.) և հաս«տատեսցէ ի գործս բարիս։»—Յետ որպ ամէն ոք տեղը կը նստի եւ ժողովն իւր օրագրգին կ'անցնի։—Գործնական չէ՞ այս միջոցը, բանի որ ամէն նստի գրեթէ այս արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ։ Ուրեմն ուղիղ անխուսոր մեր նպատակին ընթանանք առանց վիճաբանելով ժամանակ կորնցնելու։

Խնդրեմ, «ժամանակ չկորնցնելու» առաջարկն թո՛ղ ծիծաղ չբերէ։ Թո՛ղ խորթ չհնչէ ոմանց լսելեաց և չկարծեն թէ ենթ-օբ-ջէ մը տեսնենք։ Ոչ, նոյն իսկ այն երեսփոխաններն ոյք ապաքէն ապշած իրարու երես կը նայէին, երբ կ'ըսէինք թէ «ժամանակն յարդ ունիր», սկսած են այժմ ա՛լ չզարմանալ առջի պէս, երբ կը լսեն այս բացատրութիւնը։ Ոչ ապաքէն Ազգ. ժողովոյ վերջնեներ նստին մէջ արմատականաց Ոսկերբերանը կը բացագանչէր թէ՝ «քուէարկութիւնն ուրիշ նստի յետաձգել անհնարին է։ Մենք պարապ մարդիկ չենք (՝. ՝.). ամէն ատեն չենք կրնար գալ։—Շուտ, շուտ գործ տեսնենք, այս կը պահանջէ դարուս ոգին։»— Եւ սակայն այդ նիստէն առաջ նոյն երեսփոխանը կը յայտարարէր. «Պէտք է խօսիք, պէտք է խօսինք, վիճաբանինք, լուսաւորուինք, ամիսներով վիճաբանինք։ Կլատդոն օր մը եօթանասուն ժամ—պո՜ռ՜—խօսեցաւ. մենք ի՞նչու չպիտի խօսինք։ Մինթէ ես Կլատդոնէն պզտի՞կ մարդ եմ։» Ինչպէս կը տեսնենք մեկ նստէն միւսն արմատականներու կարծեաց մէջ մեծ փոփոխութիւններ մուտ գտած են։— Ի հարկէ մենք չենք պարսաւեր վիրենք այդ յառաջդիմութեան համար, «զի ոչ կամիմ զմահ մեղաւորին այլ զդառնալ նորա ի չար ճանապարհէն և զկեալ»—, այլ փութանք առիթէն օգուտ քաղել, վասնզի չենք գիտեր թէ վաղը ի՞նչ կ'ըլլայ։—Թէպէտ իրենց եթէ հարցնելու ըլլանք, պիտի ըսեն թէ երկիւղի տեղի չկայ։—Մենք շահախնդիր երեսփոխաններ չենք, կ'ըսեն, մենք դիւրադարձիկ մարդեր չենք, կ'ըսեն. լուրջ մարդիկներ ենք»։—Նարեկացին ազոնց համար ըսած է «հրեշտակ ի մարդկանէ մարմնատեսիլ քեռրովբէ, անխառն իբրեւ զոգ, մաքուր որպէս աղաւնի։»—

Ազգ. ժողովոյ ընծայած ծիծաղաշարժ եւ տխրազդեցիկ տեսարաններէն մին է այն ունայնասիրութեան ոգին, որ այնքան ստէպ ի հանդէս կուգայ պերճախօս լեզուաւ։ Ունայնասիրութիւնը եթէ մարդկային թերութեանց էն ծաղրելիներէն մին է, բայց միանգամայն է՛ն զլուսակարներէն է։— Մէկ երկու դէպքեր առաջ բերինք։

Անցեալ նստին Ազգ. ժողովոյ ատենադպիրը կ'սկսի կարդալ այն գիրը զոր ստորագրած են քառասուն և հինգ երեսփոխանք։ Բայց հազիւ մի քանի անուններ կը կարդայ, և ահա՛ յօնքերը կը քաշուի եւ թուղթը մէկդի կը նետէ ըսելով թէ՝ չէ կարող շարունակել։ Կը փափագի որ երեսփոխանք չատ յստակ գրեն իրենց ստորագրութիւնները։— Բայց դիտենք թէ ատենադպիրը վարժ է, իւր պաշտօնին բերմամբ կարդալ ամէն երեսփոխանաց ստորագրութիւններն, ոյք չատ դիւրընթեռնելի են, ինչպէս խոնարհաբար Պ. Մերեէմ-Գուլի ցոյց տուաւ։ Բայց արի՛ տես որ մեծ մարդ լինելու առիթը ձեռքէ փախցնելու չէ։ Օր մը կարդացած է հայերէն լրագրի մը մէջ թէ՝ Պիզմարք չատ կը զայրանայ եղեր երբ կը տեսնէ իւր պաշտօնեէից այնպիսի ստորագրութիւններն ոյք քիչ չատ գժուար կը կարդացուին, և իշխանն իւր ցասումն հրապարսկաւ յայտնած է։— Շուտ մեր Պ. Երեսփոխանն ինքն ալ ա լը Պիզմարք վարուելու է։ Ես կը կարծեմ թէ՝ այս ընթացքն փոքր ինչ ունայնասիրութիւն է։ իսկ իրենք կ'ըսեն թէ մեծ մարդ լինելու յատկանիշն է։

Ահա՛ ուրիշ երեսփոխան մը որ ամէն խօսողի հետ կը խօսի, չկայ պաշտօնակից մը զոր չընդմիջէ, թէպէտ ինքը նստի մէջ միշտ ութ խեղճ Եղիէ վարդապետ Այվազեանն այնպիսի ածականներով, ոյք միայն այդպիսի բարեկիրթ վարժիկի մը բերանէն կը լսուին։ Է՞ր այդ ցասումն։ վասն զի Եղիէ վարդապետ յանդգնած էր ընդմիջել պերճախօս հռետորը։ Բայց ինքն ամէն ատեն անընդհատ ընդմիջումներ կ'ընէ։ Այլ այս հակասութիւն չէ։ եթէ բացատրենք պիտի հասկցուի։—Օր մը Կամպէդդա ըսած է թէ՝ ընդմիջումներ. կան ոյք ճաւեր կ'արժեն։ Մեր երեսփոխանն ալ հանդուսած լինելով թէ իւր ընդմիջումներն այս կարգէն են, ինքը գոլով Հայոց Կամպէդդան, իւր իրաւունքն ի գործ կը դնէ։—Ինչ կրնանք ընել։ Ես կ'ըսեմ թէ ունայնասիրութիւն է այս։ իսկ իրենք կ'ըսեն թէ՝ մեծ մարդիկ պէտք է մեծ մարդկանց նմանին։ Աստուած ուրիշ կերպ չհրամայեր իրենց։—Միայն թէ ժողովրդեան մէջէն յիսար մը կ'ըսէր. «Այս երեսփոխանն անդադար կը բանի։ Ազգ. ժողովոյ լաՆԿԵԱՆ՞ն է, ի՞նչ է։

Սակայն խնդիրը աւելի ծանր կերպարանք մը կ'առնու, եւ Ազգ. ժողովոյ վարկն իսկ վտանգի կ'ենթարկուի։ երբ թեթեւ ունայնասիրութեան կը յայտնէ լուրջ ունայնասիրութիւն։—Այդպէս էր «Մելքիսեդեկ Սրբազանն ի՞նչ ընենք» ի խնդիրն։—Աւա՜ղ, միամտութեամբ կը կարծէինք թէ այդ խնդիրն այլ եւս մեռած ու թաղուած էր, մեռած ու թաղուած Մալբրուկի պէս։ Բայց թուի թէ՝ Մելքիսեդեկ եպիսկոպոսի կաթողիկոսութեան առջին տարեդարձը, և ձեռք ձեռքի տուած պիտի պարեն ու հրճուին երգելով։

Կաղնի ազատ սա չուքին տակ
Եկէք մանկունք թեւ թեւի տանք
Հնչեցնենք տեառն մերոյ)
Մեծ անուն Տէ Շաւիւշոյն) կրկին

Անշուշտ մի քիչ բարեփոխելով ըստ պարագայից վերջի երկու տողերը։ Կարելի է այսպէս վասակներէ վրէժ լուծել։

Եւ մենք ալ նոյն երգեցողն կը հեռադրենք Մելքիսեդեկ Սրբազանի.

«Սրբազան, ալ ժամանակն հասած է որ հրաժեշտ տաք այդպիսի բարեկամներու ընկերակցութենէն։ Հայ ազգին մէջ ոչ ոք ձեզի դէմ հակառակութիւն ունէր։ Հնարեիս ձեր բարեկամաց ատելութեան և թշնամանաց թիրախ եղաք։— Ամէն ոք պատրաստ էր յարգանօք յիշատակել ձեր անունն յետ օգուստ. Ցիս Շնորհիս ձեր բարեկամաց ահա՛ ծաղր ու ծանակ լինելու վտանգին կ'ենթարկիք։ Տակաւին մեծ վտանգ կայ Ձեզ համար. բայց կարող էք ետ դառնալ։ Քանի որ ժամանակ ունիք Հնարհակալութիւն յայտնեցէք ձեր բարեկամաց և ճամբեցէք զանոնք»։

Իսկ այս տողերը գրողն արդէն վաղուց էր գրած երբ տակաւին չէր ծաղած կաթողիկոսական խնդիրը։ Մելքիսեդէկ Սրբազան կրնայ ըսել «Տէ՛ր Աստուած, դու պահպանէ զիս ընդդէմ բարեկամացս, թշնամեացս հոգն ես վրայս կ'առնուս։» Դէպքերն ինձ իրաւունք կուտան։

ՀՐԱԶԴԱՆ

ԶԱՆԱԶԱՆՔ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱՑ ԱՌՈՂՋԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մէկ բառով, երեսփոխանին առողջաբանութիւնն է խոհեմութիւն։ Տր. Պէնճամին Ուարտ Բիչարտսըն, իր բնախօսական և բժշկական դեղեցիկ աշխատութեամբը հանրածանօթ, Անգլիոյ քաղաքական անձանց ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ խորհրդարանական կենաց յատուկ փտանգներուն վրայ։ Այս փտանգներն աւելի մեծ, կամ գէթ աւելի յաճախադէպ լինելով ի Ֆրանսա, ազգային բնաւորութեան առանձնայատկութեանց պատճառաւ, աւելորդ չէ ցոյց տալ զայնս մեր պետական մարդոց, այն պահուն ուր խորհրդարանն իր դռները կը բանայ նոր երեսփոխանութեան մը։

Եթէ հաւատանք անգլիացի գիտուններն, ինչ ինչ հիւանդութիւններ անբաժան են խորհրդարանական կեանքէն, և մանաւանդ նորեկներն ենթակայ են անոնց։ Այդ հիւանդութեանց պատճառներն են մանաւանդ այն խանգարումներն զորս գործարանական կենաց պաշտօնավարութեան մէջ յաճախ կը բերէ քաղաքական մարդոց յատուկ ուղղային ձգտումն։ Ոչ թէ ընդհանրապէս աւելի միտք կը յղանեցնեն քան սովորական մահկանացուներն, այլ երկար նիստերն, պաշտօնագրոց և լրագրաց ընթերցումն, գրուելիք նամակներն, ի բաց առեալ պարբերայից պարտաւորութիւնն, արդէն չատ խոնջեցուցիչ աշխատութիւն մ'են, մանաւանդ թէ եթէ ինկատ առնուի միջավայրն, օդոյ անբաւականութիւնն, կաղին տաքութիւնն ևն։ Միւս կողմէ, նոյն իսկ կռիւն, իւր յոյսերն, իւր յուսախաբութիւնները, յաղթանակին գերգռութիւնը, պարտութեան ցաւերը, բոլորովին անկանոն պայմաններ են ուղղին, սրտին, ջղային ընդհանուր դրութեան և արեան շրջանի գործարանաց համար։

Այս պայմաններն ինչ ինչ պարագայից մէջ կրնան վտանգաւոր լինիլ։ Պարզապէս մահացու են ինչ ինչ բնաւորութեանց համար, մանաւանդ երեսփոխանաց մէջ այնքան բազմաթիւ այն անձանց համար որոց վիզը կարճ է, կիր.բերը բուռն և սիրտը տկար։

Միտապօրի հիւանդութիւնն և մահը, որպէս դիտուած և նշանակուած է Գապանիսէ, ակներեւ օրինակ մ'է քաղաքական կրքոտ մարդու, սրտին գրգռութիւնէն պատնուած, և սպանուած այնքան արագ իբր թէ գաշտոյնի հարուած մ'ընդունած լինէր սրտին, կամ յանկարծ կորուսած իւր բոլոր արիւնն։ Տր. Բիչարտսըն համանման պարագայ մը կը յիշատակէ։ «Օր մը, կ'ըսէ, Տր. Էտուին Լանդսադրի և խորհրդարանին ուրիշ անդամներ հետ զոգենաւի մը մէջ կը գտնուէիր Թէյզն ի վար միներ այցելելու համար մեծ կոյսերին Ջրանցի բացման աշխատութիւնները։ Լոնտոնի ներքև։ Մեր շրջագայութեան ընկերաց մէջ կը գտնուէր մեր բարեկամներէն մին, Հանրածանօթ իրը գրագէտ, իրը հրապարակագիր, իրը եռանդուն բաղաքագէտ։ Ճանքան, վիճաբանութիւն մը բացուեցաւ, և աւասիկ մեր խանդավառ պարոնն որ կը նեռուի իւր սովորական փաստերու մէջ, իրեն յատուկ կատաղութեամբ։ Ցանկարծ կանգ կառնու, կը գադրի խօսելէ, և թեւն ինձ կերկնցնէ որ բաղկերակը դնեմ։ Այդ բաղկերակ ընդհատաբար կը տրոփէր, իբր թէ կանգ առնու վրայ լիներ։ Երբ այդ երգանցուկ անհանգստութիւնն անհետացաւ, մեր մարդէ մէկդի առաւ դիս և նկարագրեց իւր առողջական վիճակն, բոլորովին նման այնմ զոր Գապանիս գիտած է Միռապօրի վրայ, այլ ոչ այնքան ծանր։ Պարանձին համարեցի զգուշացնել զինքն։ «Եթէ չարունակէք այդ յոգեձգանդն վիճաբանութիւններն, ըսի, օր մը ձեր բոլոր սիրտը պիտի պարպուի ձեր ուղեղին մէջ, և ամէն ինչ պիտի լինայ։» Նման բրաւ Լանդսադրի որ մօտենայ մեզ և կրկնեց ազդարարութիւնս, առանց սակայն մեծ կարեւորութիւն տալու։ «Ամեն կէսի վրայ համաձայն եմ, բաւ Լանդսադր, և խոհեմութիւնը կը պահանջէ որ օգուտ քաղէք այդ խրատներէն։» Հակառակ այս ամենուն, նա չարունակեց յուզուիլ և խօսիլ իւր սովորական աւիւնով։ Երեք ամիս անցած չէր երբ իրիկուն մը, ժողովի մը մէջ, կանգ առաւ իւր փաստերուն մէջտեղ, կսմռուածահար մեռաւ, որպէս դուշակած էի։ Իւր տկար սիրտը պարպուած էր իւր հզօր ուղեղին մէջ։

Ցանախ, սոսր հակառակը կը պատահի կրքոտ մարդոց քով, մանաւանդ այն մարդոց որք բուռն տրամաբանութեանց ենթակայ են։ Սիրան է որ չատ զօրաւոր կը լինի մարմնոյն համար, իւր մշտատեւ գրգռութեանց պատճառաւ։ Իւր ուժն յանժամ այլ եւս չհաւասարակշիռ միւս դործարանաց զօրութեան հետ։ Ան ատեն ուղեղն է որ կը վնասի այս խանդարումէն, և սրտին անկարգ տրոփմունք կը հարուցանեն զայն մինչեւ յապշութիւն։ Այդ կարգի մարդիկ կը մեռնին գործարանաց թուլացմամբ, կակղացմամբ։ Ուրիշ պարագայից մէջ, հարուածն՝ առանց մահ պատճառելու չափ բուռն լինելու՝ պարզապէս «կաթուած» կ'առէ։ Ուղեղին մէկ մասը միայն կը վնասուի։ թեւերը կամ շրթունքները կը թուրնան, մարմնոյն կողմերէն մին կը կորնցնէ իւր բոլոր ուժն։ Բառերն անկատար կերպիւ միայն կ'արտաբերուին։ Անդամալուծութիւնն յերեան կուգայ։

«Ցաճախորդացս մէջ ունեցած եմ, կը յարէ Տր. Բիչարտսըն, առ նուազն վեց քաղաքական անձինք, որոց քով մտային գրգռութիւնն կամ ջղային բաղխում մը զարգացուցած են չաքարախտն։ Այս վերջին պարագայից միոյն մէջ, հիւանդն էր պետական բարձր պաշտօնատար մը զոր նախարարական տաղնապ մը մղած էր դէպ ի նախարարութիւն։ Վարչական մեծ բարեմասնութեամբ օժտեալ մարդ մ'էր, որ իւր իսկ աշխատութեամբ ձեռք ձգած էր կարեւոր պաշտօն մը, այլ տակաւին նոր էր խորհրդարանական կեանքին։ Կը կասկածէր իւր ուժերուն վրայ, և դանազան պատճառներով հարկադրուեր էր ստանձնել իւր կուսակցութեան պետին յանձնած մէկ գործն։ Երեսփոխանաց ժողովոյն մէջ հրաւիրուելով բացատրութիւն տալ ծանր խնդրոյ մը վրայ, սկսաւ խօսիլ, այլ յանկարծ կանգ առաւ՝ նուազման նշաններ ցոյց տալով։ դիտեցի թէ բարոյական այդ հարուածի վրայ, չաքարախտ ունեցած էր։ Մեռաւ այնքան շուտ որքան կրնայ մեռնիլ աճեցուն շաքարախտ բռնուած մարդ մը։»

(ԹԱՆ)

ԱՐՈՒՍՏԱՆԻ ԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ինչպես հայտնի է, Արուստանի Գերագույն Խորհուրդը հրամայեց Հայաստանի Գերագույն Խորհրդին, որ Հայաստանի Գերագույն Խորհրդի նախագահ Գրիգոր Գրիգորի Գրիգորյանցը ուղարկվի Արուստան՝ Արուստանի Գերագույն Խորհրդի նախագահ Ալեքսանդրի հետ բանակցելու համար։ Գրիգորյանցը ուղարկվեցավ Արուստան։ Նա հանդիպեցավ Ալեքսանդրի հետ։ Նրանք բանակցեցին։ Բանակցությունները տևեցին մի քանի ամիս։ Ի վերջ Գրիգորյանցը հրաժարվեցավ Արուստանի Գերագույն Խորհրդի նախագահի հրամանագրի ստորագրությունից։ Նա ասաց, որ Հայաստանի Գերագույն Խորհուրդը չի ուզում Արուստանի հետ միանալ։ Ալեքսանդրը զարմացավ։ Նա ասաց, որ Արուստանը չի կարող Հայաստանի հետ միանալ, քանի որ Հայաստանը Արուստանի մասն է։ Գրիգորյանցը ասաց, որ Հայաստանը Արուստանի մասն չի։ Ալեքսանդրը ասաց, որ Արուստանը Հայա